

ביאורים

אתמול למדנו כי הנהגת ה' עומדת מעל כל החישובים האנושיים, והיום הרמב"ם מראה כיצד אחת מתיאוריות האסטרונומים, שהשואל הסתמך עליה, מופרכת על ידי החישובים האנושיים עצמם. אגב כך אנו נחשפים לבקיאיותו המופלאה של הרמב"ם בחוכמת האסטרונומיה.

השואל טוען כי החכמה בארצו מועטת בשל ה"דיבוק במשולשת העפרית", שהוא התקבצות של מספר כוכבים בסדר מסוים. על פי תאוריות האסטרונומים דיבוק זה משפיע לרעה על רמת החכמה באזורים שונים. הרמב"ם דוחה זאת בהסבירו כי מיעוט החכמה היא תופעה שתקרה לישראל בגלות, ואף ישעיהו הנביא חזה אותה. הוא מוסיף להוכיח כי "דיבוק" זה הינו חסר משמעות, והיה קיים בזמנם של האבות הקדושים ושלמה המלך. כפי שאנו כבר יודעים - הוא לא השפיע כלל על השגותיהם בחכמה ובקדושה.

הרמב"ם מפריך את החששות בדבר מבול של עפר ואוויר שחזו האסטרונומים, וסותר את חישוביהם בדבר היווצרות "דיבוק" מסוים של שבעה כוכבים. הוא מסביר כי העובדה שתיאוריות אלו כתובות בספרים והן נחלתם של רבים אינה מרתיעה אותנו. כשם שאפשר לומר דברי הבל בעל פה, אפשר לעשות זאת גם בספר. בחתימה לאמת איננו מתחשבים בקישוטים חיצוניים ובמוסכמות חברתיות. גם כאשר אנו נתקלים בתיאוריות ותרבויות מרשימות - יש לבררן בלא מורא באמצעות הכלים שה' חנן אותנו.

עולה השאלה - הדרכה זו לרונוגטיה לאנשים חכמים וכשרוניים כדוגמת הרמב"ם, המסוגלים לברר לעומק כל תיאוריה ולבדוק את אמתותה. מה יעשו אנשים שאינם בעלי ידע כה נרחב באסטרונומיה, פילוסופיה, לוגיקה ועוד? כיצד יוכלו למצוא את הדרך הישרה? על כך נלמד מחור.

הרחבות

• תורה ומדע

הפסק החכמה וְחִלְשַׁת הַיְדִיעוֹת. הרמב"ם מסביר שכיום אנו חסרים חכמות עמוקות, כעונש על חטאנו. במורה נבוכים הרמב"ם מפרט יותר, שעם ישראל ביסודו הוא עם חכם, ורק בעקבות הגלות, שבה עם ישראל התערבב בגויים הבורים, הוא סיפח לעצמו את דעותיהם. על פי זה הרמב"ם מיישב סתירות רבות בין התורה לבין הפילוסופיה והמדע: "כי אומתנו היא אומה מלומדת מושלמת... אולם כאשר רשעי האומות הבורות איבדו את מעלותינו הטובות והשמידו את דברי החכמה שלנו ואת יצירותינו, וקטלו את חכמינו עד שנעשינו בורים, כפי שאיים לעשות לנו בשל עוונותינו באומרם ואבדה חכמת חכמינו ובינת נבניו תסתתר [ישעיהו כט, יד], ואנו התערבנו בהם, עברו אלינו דעותיהם... ואנו גדלנו מורגלים לדעותיהם של הבורים הפכו עניינים פילוסופיים כאילו הם זרים לתורתנו כמו שהם זרים לדעותיהם של הבורים, ואין הדבר כן" [ב, יא]. דברים דומים אמר הרב צבי יהודה קוק: "לבחור ששאל על הסתירות בין תורה למדע, השבתי בקיצור: לא כל מה שאומרים בשם המדע זה מדע, וגם לא כל מה שאומרים בשם התורה זו תורה. לא כל אחד ראוי ודי מומחה כדי לדבר בשם התורה. שני הדברים צריכים להתברר לאמיתותם, ואחרי הברור, רוב השאלות מתנדפות ממילא" [שיחות הרב צבי יהודה בראשית, עמ' 66-67].

החכמה אינה תלויה בהשפעת המולדת

וְכֵן רֵאִיתִיךָ אֹמֵר שֶׁהַפְדַּע בְּאַרְצוֹתֶיכֶם מְעֻט, וּפְסָקָה מִכֶּם הַחֲכָמָה, וְשִׁמְתָם סִבְתוֹ הַיּוֹת הַדְּבוּק בְּמִשְׁלֶשֶׁת הָעֵפְרִית^ו. דַּע שֶׁזֶּה מִקְרָה בְּלִתי מִיְחָד בְּאַרְצוֹתֶיכֶם, אֲבָל הוּא הַיּוֹם בְּכָל יִשְׂרָאֵל, כְּלוֹמֵר: הַפְּסָק הַחֲכָמָה וְחִלְשַׁת הַיְדִיעוֹת^ז. ועלת^ח זֶה בְּאֵמַת הַיָּא מֵה שֶׁיַּעֲדֵנו ה' רַע עַל יְדֵי יִשְׁעֵיהוּ, וְהוּא אָמַר: "לִכֵּן הִנְנִי יוֹסֵף לְהַפְלִיא אֶת הָעָם הַזֶּה הַפְּלֵא וּפְלֵא, וְאַבְדָּה חֲכָמָת חֲכָמָיו וּבִנְתָ נְבִיּוֹ תִסְתַּתֵּר" (שם כט, ט, ד), וְאִין סִבְתוֹ לֹא מִשְׁלֶשֶׁת עֵפְרִית וְלֹא מִשְׁלֶשֶׁת אֲשִׁית. וְהַמּוֹפֵת עָלָיו, שֶׁשְׁלֵמָה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר הָעִיד עָלָיו הַכְּתוּב: "וַיַּחֲכֶם מֶלֶךְ הָאֲדָם" (מלכים א' ה, יא), הִיָּה בְּאֵמֶצֶע מִשְׁלֶשֶׁת עֵפְרִית. וְכֵן אֲבָרְהָם אָבִינוּ ע"ה, אֲשֶׁר הִיָּה עֲמוּדוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְהוּא גָּלָה הַסִּבָּה הָרֵאשׁוֹנָה בְּכָל הָעוֹלָם, וְיִסְדַּ פְּנֵת הַיְחִוּד לְכָל בְּנֵי הָאֲדָם, וְכֵן יַצְחָק וַיַּעֲקֹב, אֲשֶׁר שְׁלֶשְׁתָּם הֵם נוֹשְׂאֵי כֶּסֶף הַכְּבוֹד^ט בְּלִבּוֹתָם אֲשֶׁר הִשְׁיִגוּהוּ בְּאֵמַת, כְּמוֹ שֶׁאָמַר: "הָאֲבוֹת הֵן הֵן הַמְּרַכְּבָה, שֶׁנֶּאֱמַר: 'וַיַּעַל מִעָלָיו אֱלֹהִים' (בראשית לה, ג)" (בראשית רבה מז, ו, שם פב, ו) - אֵלוֹ הָאֲבוֹת שְׁלֶשְׁתָּם הָיוּ בְּאֵמֶצֶע מִשְׁלֶשֶׁת עֵפְרִית גַּם כֵּן. וַיִּתְבָּאֵר כָּל זֶה בְּמָה שֶׁנּוֹדַע שֶׁהַדְּבוּק הַקָּטָן, וְהוּא דְבוּק שֶׁבְּתֵאֵי וְצָדֵק, מִזְמָן שֶׁיִּתְחַבְּרוּ בְּאֵיזָה מְקוֹם שֶׁיִּתְחַבְּרוּ עַד שֶׁיִּתְחַבְּרוּ פַעַם שְׁנִית - הַזְמָן שֶׁבִּינֵיתָם עֲשָׂרִים שָׁנָה מִשְׁנֵי הַחֲמָה בְּקָרוֹב. וְלֹא יִסְרוּ מִלְּהַתְחַבֵּר בְּמִשְׁלֶשֶׁת אַחַת שְׁנִים עֲשָׂר חֲבוּרִים, וְתִהְיֶה מִדַּת עַמֵּד הַדְּבוּקִים בְּמִשְׁלֶשֶׁת אַחַת מֵאֲתֵים וְאַרְבַּעִים שָׁנָה. אַחַר כֵּן יַעֲתֵק דְבוּקָם בְּמִשְׁלֶשֶׁת אַחֲרָת, וְהוּא יִשְׁקָרָה הַדְּבוּק הָאֲמֶצֶעִי, וְהוּא דְבוּק הַהֶעֱתֵק הַהוּוֹה כָּל מֵאֲתֵים וְאַרְבַּעִים שָׁנָה שֶׁל חֲמָה. וְיִהְיֶה לְפִי זֶה הַסֵּדֵר, מִיּוֹם שֶׁיִּתְחַבְּרוּ שְׁנֵי הַפּוֹכְבִים הָאֵלֶּה בְּמַעֲלָה אַחַת, אִיזוֹ מַעֲלָה שֶׁתִּהְיֶה, עַד שֶׁיִּתְחַבְּרוּ בְּמַעֲלָה הַיָּא בְּעֶצְמָה - תַּת"ק וְשָׁשִׁים שָׁנָה, וְזֶהוּ הַדְּבוּק הַגָּדוֹל הַהוּוֹה כָּל אֵלֶּף שָׁנָה חֹסֵר אַרְבַּעִים שָׁנָה, וְהוּא מִיּוֹם שֶׁיִּתְדְּבֹקוּ שְׁבַתֵּי וְצָדֵק בַּחֲלָק הָרֵאשׁוֹן מִמְזַל טְלָה עַד שֶׁיִּתְדְּבֹקוּ פַעַם שְׁנִית. וְכִשְׁתָּשִׁיב הַחֲשׁוֹן לְאַחוֹר, יִתְבָּאֵר לָךְ מָה שֶׁצָּכַרְתִּי לָךְ מֵהֵיּוֹת אֲבָרְהָם יַצְחָק וַיַּעֲקֹב בְּמִשְׁלֶשֶׁת עֵפְרִית, וְכֵן דָּוִד וְשְׁלֵמָה. וְאוּלָם הַבְּאֵתִי לָךְ זֶה לְהַסִּיר מִמְּךָ הַסִּפְקָ, שֶׁלֹּא תַחֲשַׁב שֶׁיֵּשׁ לְמִשְׁלֶשֶׁת בְּזָה סִבָּה.

וְכֵן אֲמַרְךָ שֶׁאֲנִשִּׁים חֲשָׁבוּ הַדְּבוּק הָעֵתִיד וּמִצָּאוּ שְׁבַעַת הַפּוֹכְבִים כְּלָם יִתְקַבְּצוּ בְּמִזְל אַחַד - הוּא מֵאֲמָר בְּלִתי אֲמִתִּי מִמִּי שֶׁאָמְרוּ לָךְ, שֶׁאִין שָׁם דְבוּק שֶׁל שְׁבַעַת כְּלָל, לֹא בְּדְבוּק הָעֵתִיד לְהֵיּוֹת רֵאשׁוֹנָה, וְלֹא בְּהַרְבָּה דְבוּקִים הַבָּאִים אַחֲרָיו, וְאוּלָם זֶה דְבַר מִי שֶׁלֹּא יַדַע לְחַשֵּׁב חֲשׁוֹן טוֹב, כְּמוֹ שֶׁסִּפְרָת מִכְּלָל דְבָרָיו שֶׁהוּא אֹמֵר שֶׁיְהִיָּה מִבּוֹל מְעַפֵּר וְאוּרִי. וְאֲשֶׁר רָאוּי לָךְ שֶׁתְּדַעְהוּ, שֶׁאֵלוֹ הַמֵּאֲמָרִים וְכִיּוֹצָא בָהֶם הֵם שֶׁקָר וְכִזָּב, וְלֹא תִהְיֶה אֲצִלָּךְ רֵאִיָּה עַל אֲמִתְתָּם הַמִּצָּאִים כְּתוּבִים בְּסִפְרֵים, כִּי הַשִּׁקָרָן כְּמוֹ שֶׁיִּכְזַב בְּפִיו כֵּן יִכְזַב בְּקַלְמוֹסוֹ, וְאִינוֹ נִמְנַע לוֹ. וְהַסִּפְקִים הַפְּתִיִים הֵם אֲשֶׁר תִּהְיֶה אֲצִלָּם רֵאִית אֲמִתָּת מֵאֲמָר הַיּוֹתוֹ כְּתוּב, וְלֹא בְּזָה יִתְאֲמַתוּ הַדְּעוֹת, אֲבָל בְּפָנִים אַחֲרִים.

האמונה בדיבוק היא שקר

^ו **בְּמִשְׁלֶשֶׁת הָעֵפְרִית** - שנים עשר המזלות מחולקים על ידי האסטרונומים לארבעה 'משולשים' בני שלושה מזלות, הנקראים על שם ארבעת היסודות (אש, רוח, מים, עפר) [הרב שילת].
^ז **ועלת** - סיבת. **כֶּסֶף הַכְּבוֹד** - גילוי ה' בעולם.